

At synge sorgen ud

Men da vi så kommer ind i kirken, og de begynder at spille musik, så kommer det hele. Så var jeg fuldstændig smadret. [...] Der er virkelig et eller andet med musik, det rammer helt anderledes end tanker. (Interview med pårørende om bisættelse af familiemedlem, 10. sep. 2017 i pårørendes hjem.)

Ifølge Danmarks Statistik blev 85% af alle dødsfald i Danmark i 2016 efterfulgt af det folkekirkelige begravelsesritual (Engmann 2019). En stor del af ritualet består af musik: præ- og postludium, tre eller fire salmer måske suppleret med musik af betydning for den afdøde. I efteråret 2017 undersøgte jeg, hvorfor netop musik udgør så stor en del af begravelsesritualet: Har musikken nogle kvaliteter, der hjælper de pårørende igennem afskeden med en afdød? Eller kan foreskrevne ritualer og salmevalg omvendt være tyngende at tage stilling til ovenpå et dødsfald? Selvom størstedelen af befolkningen på et eller andet tidspunkt kommer i berøring med ritualet, synes spørgsmål som disse ikke tidligere at have fået opmærksomhed inden for forskningen

I undersøgelsen mødte jeg mange tankevækkende og forskelligartede svar på mine spørgsmål. Jeg indsamlede viden gennem kvalitative interviews af præster, pårørende og bedemænd og brugte deltagerobservation til at få adgang til de følelser, stemninger og handlinger, der ikke kan sættes i ord. Grundlæggende var de syv personer, jeg talte med, enige om, at musik kan noget særligt, der hjælper de pårørende igennem afskeden med en afdød. Derudover samlede svarene sig i tre primære spor om, hvordan musikken hjælper de pårørende – men svarene synliggjorde også en række potentielle bagsider ved brugen af musik i ritualet.

Begravelsen beskrives ofte som et overgangsritual, hvor de pårørende gennem forskellige faser og handlinger ledes over til en ny virkelighed uden den afdøde (Van Gennep 1960; Turner 1969). Det ene perspektiv, som jeg mødte i min undersøgelse, var, at musikken er en del af denne rituelle ramme, der skaber en positiv overgang for de pårørende. Ulempen ved ritualet kan dog være, hvis det bliver for stift eller for fremmedgørende.

Det andet spor, jeg mødte – særligt hos præsterne – var, at musikken trøster ved at formidle det kristne budskab og skabe en forbindelse til det guddommelige. Dette er i teologien og religionsvidenskaben blevet beskrevet som mødet med det 'numinøse' (Otto 1958) og som en sammensmeltning af den forestillede og faktiske verden (Bell 2009). Her ligger den potentielle bagside i den diskontinuitet, der kan være mellem de pårørendes udgangspunkt i tro og verdenssyn og så den kirkelige tradition, hvilket kan føre til et såkaldt "disrupted ritual" (Geertz 2000).

Det tredje perspektiv, jeg mødte, var, at musik udtrykker følelser på anden vis end ordene (som også det indledende citat illustrerer), hvilket kan være forløsende for de pårørende. Bagsiden kan være, hvis følelserne påvirkes så meget, at det tynger mere end det gavner, eller hvis samtalen helt erstattes af musik. Den kraftige påvirkning af følelser kan blandt andet forklares ud fra et teoretisk perspektiv, hvor man forstår musik som en udtryksform, der konkretiserer et kropsligt udtryk og derved påvirker følelserne umiddelbart og før-sproglig, hvilket appellerer til en anden type mening end ordene (Davies 2010; Johnson 2008).

De forskellige svar åbner op for mange nye spørgsmål – måske ikke mindst om den diskontinuitet, som jeg mødte mellem præsternes og de pårørendes tilgang til brugen af musik i begravelsesritualet. Hvor præsterne lagde vægt på salmernes kristne budskab som den primære kilde til trøst, ønskede de pårørende ikke, at det skulle "handle for meget om Jesus og Gud og alt sådan noget", som én udtalte. At så mange danskere gør brug af netop begravelsesritualet antyder, at det måske særligt er i sorgen og kaosset efter et dødsfald, vi har brug for ritualer. Det er derfor essentielt, at ritualerne rent faktisk hjælper og støtter de sørgende – og at de ikke fremmedgør. Netop derfor er der behov for mere forskningsbaseret viden om den mulige diskontinuitet mellem den kirkelige tradition og de pårørendes behov, som jeg mødte. En nærmere undersøgelse kunne lede til forslag om, hvordan vi indretter begravelsesritualet i dag, så hverken forvalterne af den folkekirkelige tradition eller de pårørende føler sig fremmedgjorte, og så begravelsesritualet og den tilhørende musik fortsat kan hjælpe de pårørende videre efter dødsfaldet og igennem sorgen.

Referencer

- Bell, Catherine. 2009. *Ritual Theory, Ritual Practice*. New York: Oxford University Press.
- Davies, Stephen. 2010. "Emotions Expressed and Aroused by Music." I *Handbook of Music and Emotion. Theory, Research, and Applications*, redigeret af Patrik N. Juslin og John Sloboda. Oxford: Oxford University Press.
- Engmann, Theis Stenholt. 2019. "Hver sjette begravelse i Danmark sker nu uden præst og salmer." <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2019/2019-hver-sjette-begravelse-i-danmark-sker-nu-uden-praest-og-salmer>. Besøgt 17. november 2019.
- Geertz, Clifford. 2000. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Johnson, Mark. 2008. *The Meaning of the Body*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Otto, Rudolf. 1958. *The Idea of the Holy. An Inquiry Into the Non-Rational Factor in the Idea of the Divine and its Relation to the Rational*. London: Oxford University Press.
- Turner, Victor. 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. New York: Aldine de Gruyter.
- Van Gennep, Arnold. 1960. *The Rites of Passage*. London: Routledge & Kegan Paul.